

Ранко МЛАДЕНОСКИ

РАЗГРАНИЧЕНИ ЛИТЕРАТУРНИ ВРЕДНОСТИ

(Методи Манев, Книжевни студии и критики, Друштво за наука, уметност и културна иницијатива, Свети Николе, 2001)

Меѓу бројните објавени, но и необјавени книги на Методи Манев значајно место зазема секако и книгата „Книжевни студии и критики“ издадена од Друштвото за наука, уметност и културна иницијатива од Свети Николе во 2001 година под рецензентските прсти на д-р Науме Радически и д-р Васил Тоциновски. Станува збор за вкупно 23 текстови кои во еден подолг временски период се објавувани во литературните списанија - студии, интерпретации, осврти, критики, рецензии и слично. Тоа зборува за широкиот дијапазон на интересирање на авторот на оваа книга. Него го провоцира проблематиката на интерпретација на белетристичкиот материјал, него буквално го чека раката да напише по некој збор за секоја прочитана книга, независно од тоа дали станува збор за роман, за збирка раскази, за поетска збирка, за монографија, за студија од областа на теоријата на литературата, од литературната историја или, пак, од фолклористиката. Методи Манев едноставно не сака и нема намера да се ограничи на едно. Неговиот книжевен интерес е широк и разновиден онолку колку што е широка и разновидна и самата литература.

Таа разновидност во пристапот кон литературата во книгата „Книжевни студии и критики“ е систематизирана во четири дела, односно во четири основни поглавја и тоа: „Книжевни студии“, „Вреднувања“, „Детството на дланка“ и „Помеѓу сонот и јавето“. Погледнато од методолошки аспект, ваквата класификација на материјалот во книгата е извршена врз основа на принципот на жанровско-литературната припадност.

Во првиот дел од книгата наречен „Книжевни студии“ се сместени вкупно седум текстови во кои Манев обработува дела од наши докажани дејци и автори на полето на литературата како Никола Јонков - Вапцаров, Славко Јаневски, Арсени Јовков, Војдан Чернодрински и Крсте Петков - Мисирков. Љубопитноста на Манев во првиот текст се свртува кон поезијата за деца на Вапцаров, сегмент кој воопшто не беше или беше сосема малку познат во нашата литературна јавност. Во овој текст се прави обид не само да се регистрираат песните за деца напишани од перото на Вапцаров, ами тие и да се вреднуваат од историски, но и од естетски аспект. Станува збор, всушност, за една поема и осум песни за деца на Вапцаров за кои Манев вели дека по квалитет не се на исто рамниште со преостанатата поезија на овој наш поет, но и дека „ова творештво сепак останува значаен сведок за преокупациите на Вапцаров, за неговата љубов кон најмладите, неговата љубов кон слободата и правдината, трудот и чесноста“. Во тие рамки мошне интересен е и текстот на Манев за таканареченото сино тефтерче „Баер“ на Вапцаров во кое поетот, меѓу другото, забележувал скици за некои песни или пиеси кои планирал да ги напише и кое, како што наведува Манев, „во БАН го чуваат многу љубоморно“. Ваквиот, се разбира, маргинален податок,

зборува многу за вредноста на таа, би рекле, интимна тетратка на Вапцаров, но и за интересот и за односот на Манев кон неа.

Во овој дел од книгата се објавува и експозето поднесено при одбраната на магистерската теза на Методи Манев под наслов „Митолошките елементи во прозата на Славко Јаневски“. Во центарот на вниманието овде е таканаречениот Центар на Светот, добро познатиот реалистично-митолошки сетинг од романите на Јаневски, едноставно наречен Кукулино. Се разоткрива еден сегмент од творечката постапка на Јаневски при структурирањето на прозата за Кукулино, а тоа е користењето на митот како значаен творечки инструментариум. Јаневски, потенцира Манев, доследно се придржува до мотото кое вели дека „историјата на еден народ не се дознава само од папирусите и пергаментите, туку и од усната народна традиција - песни, раскази, преданија, односно дека приказните имаат подлабок корен и од самиот живот“. Дека Манев навистина има усет за прецизно определување и презентирање на структурните елементи, покажува издвојувањето на еден значаен сегмент од романите во кој еден лик недвосмислено ќе појасни: „Му го избришат ли минатото, Кукулино ќе нема иднина“. При обработката на овој обемен материјал за Кукулино Манев консултирал бројни имиња од редот на теоретичарите на литературата, но и автори кои се занимавале со проучувањето на циклусот за Кукулино на Славко Јаневски. Особена тежина на тезите кои се изведуваат во овој текст им даваат теориските сознанија за митот од Мирча Елијаде, еден од светски најпознатите проучувачи на митовите и религиите. Користејќи ги дотогашните сознанија во врска со проблематиката што ја обработува, Манев несомнено бил свесен за Јакобсоновата умна забелешка дека лаже оној кој вели дека нема претходници. Бројните цитати и фусноти, не само во овој, ами и во другите текстови во оваа книга, безрезервно го потврдуваат тоа. Слична е постапката и во следниот текст во кој се обработува конкретно романот „Тврдоглави“ на Славко Јаневски. И во оваа мини-студија се трага по митолошките и по фолклорните елементи на овој роман и тоа со хронотопски пристап, односно од просторно-временски аспект. Но, проучувачот не се затвора само во рамките на романот „Тврдоглави“, свесен за фактот дека овој роман е дел од циклусот за Кукулино. Извршена е овде една паралела меѓу овој роман и романот „Легионите на Свети Адофонис“ со што преку компаративниот метод се покажува врската на овие две дела на Јаневски, што пак од своја страна зборува и за компактоста на целиот кукулински циклус.

Текстот „Историската димензија на романот 'Илинден' од Арсени Јовков“ ја потврдува нашата теза дека Методи Манев има, така да се рече, неограничен интерес за литературата. Него го интересираат современите автори, но тој знае често да се навраќа и кон нашето поблиско минато. Станува збор за годините од првата четвртина на минатиот век, поточно од 1914 до 1924 година кога, според сознанијата до кои доаѓа Манев, е пишуван романот во стихови „Илинден“. Но, за да добие читателот поцелосна претстава за овој роман, во текстот се наведуваат и основните биографски податоци за Арсени Јовков. Тоа покажува дека Манев при обработката на еден, кој и да е, материјал секогаш води сметка за целосност и јасност во изразот, односно во

конструкцијата на дискурсот. Во текстот се трага по фактографските елементи кои ќе го појаснат настанувањето на овој роман во стихови, а во таа потрага се користат претходните сознанија, но и бројни весници и списанија од времето на генезата на ова дело на Јовков. И, иако овој роман на Јовков е фрагментарен, односно незавршен, сепак Манев инсистира дека тој мора да си го добие заслуженото место во нашата литература: „Навистина, во првиот том на нереализираниот роман-епопеја 'Илинден' - пишува Манев - направен е само увод во опејувањето на големата македонска историска епопеја 'Илинденското востание', но тоа воопшто не го намалува литературно-историското значење на ова дело. Неговото место, не само во македонската литература помеѓу двете светски војни, но и во вкупната македонска литературна и национална историја, треба да претставува еден од меѓниците што ги оставиле големите македонски синови, а на кои недвојбено им припаѓа и Арсени Јовков“.

Естетските критериуми на Методи Манев се чисти, јасни и прецизни. Не станува збор овде за автор кој само реди пофални зборови, туку за автор кој знае и умеа да ги издиференцира нивоата на естетските вредности. Неговиот текст за едночинките „Дрвари“ и „Мајстори“ на Војдан Чернодрински е силен показ за нашето тврдење. Откако ќе го елаборира настанувањето на овие две драми и нивните верзии, Манев крајно децидно ќе ја даде оценката дека овие две едночинки не претставуваат некој значаен естетски дострел во творештвото на Чернодрински со забелешката дека тие треба да се сметаат за интегрален дел од творештвото на Чернодрински поради тоа што го означуваат почетокот на литературното творештво на овој наш драмски автор. Манев, тоа е повеќе од очигледно, знае мошне умешно да ги разграничи естетските од историските вредности во литературното творештво.

За Крсте Петков - Мисирков и за неговата значајна книга „За македонските работи“ навистина е пишувано многу, но годишнините и јубилеите се секогаш повод уште еднаш и уште многупати да се проговори за овој, како што вели Манев во оваа книга, голем син на Македонија. И овде Манев не заборава да потсети на традицијата, на континуитетот, односно да потсети на тоа дека и Мисирков има свои претходници како што се Ѓорѓи Пулевски, Исаија Мажовски, Темко Попов и други, но и Карл Хрон и Петар Данилович Драганов. Тоа е показ дека мошне концизните ставови на Мисирков во неговата „За македонските работи“ својата генеза ја доживуваат многу порано од нивното засведочување во една книшка која е повеќе од драгоцен за нашата култура воопшто. Манев, сепак, издвојува две многу важни компоненти во оваа книга. Прво, вонредната анализа на состојбите во Македонија непосредно по Илинденското востание и причините за неговиот неуспех и второ, практичното елаборирање на македонскиот литературен јазик со правописот и азбуката.

Вториот дел од оваа книга насловен како „Вреднувања“ се состои од четири куси рецензии и тоа за романот „Стровиште“ на Светлана Христова - Јоциќ, за романот „Крв на еукалиптусот“ на Иван Чаповски, за збирката раскази „Жената со птичја глава“ на Томе Арсовски и за поетската збирка „Разделина“ на Никола Шалев. За „Стровиште“ на

Христова - Јоциќ се констатира дека тоа е „и роман со своја содржина, со свој почеток и крај, но е и поезија, исто колку што е и антологија на новосоздадени параболите. Можеби и нова поетска библија за Светлана Христова - Јоциќ, но и за другите“. За „Крв на еукалиптусот“ се наведува дека станува збор за навраќање кон вечната тема на оваа распарчена и украдена земја - македонскиот Егеј, но сега од еден поинаков аспект. Како што пишува Манев, овој роман „во основа е поставен на постулатот дека секоја илузија има своја трага исполнета со надеж и измама. Тргувајќи по трагите на големата илузија на Македонците од Егејска Македонија, авторот ќе пристигне во постојбината на изневерените надежи наречена - Австралија“. Рецензијата за „Жената со птичја глава“ нуди еден продлабочен приказ на осумнаесетте раскази (или раскажувачки целини, како што ги детерминира Манев). Не станува збор, значи, само за сувопарна регистрација на расказите, ами авторот прави и еден, според нас, успешен обид да ги протолкува основните структурни компоненти на збирката во целост. И кога Манев ќе се зафати со една таква операција на имплементирање интерпретација во рецензија, тогаш неизбежно ја наоѓа основната нишка на делото, а тоа е преминувањето на границите меѓу оваа и онаа страна на животот, односно меѓу реалниот и иреалниот свет. Дека на Манев му е присутен компаративниот метод, сведочат неговите квалификации дека во овие раскази може да се сретнат „кафкијански ликови“, „кафкијански замок“, „кафкијански амбиент“ и слично. Поетската збирка „Разделина“, пак, според Манев, покажува дека „Никола Шалев веќе не е само талентиран и надежен автор, но дека тој е веќе зрела творечка пројава од која вистинските поетски продукти треба допрва да се очекуваат“. И во оваа рецензија е забележителен интерпретативниот пристап на Манев кон триесетте песни во оваа стихотворна збирка.

„Детството на дланка“ е насловот на третиот дел од книгата „Книжевни студии и критики“ на Методи Манев. Станува збор за рецензии на книги кои се однесуваат на една област од македонската литература на која, барем досега, ѝ е посветено навистина сосема малку внимание, а тоа е литературата за деца. Исклучок е последната рецензија која се однесува на монографијата за Трајче Петкановски на Стоилко Ивановски - Планински. Првиот текст насловен како „Хроника за неповратните бушави години“ претставува рецензија кон романот за деца и млади „Бушави години“ на Томе Арсовски. Во еден мошне кус осврт се даваат основните елементи на овој роман - хроника. За „Пролетни дождови“ на Горјан Петрески авторот на рецензијата вели дека „станува збор за ретко успешна книга“ елаборирајќи ја притоа творечката постапка на преработка на приказните од нашиот фолклор, особено на оние запишани од раката на Марко Цепенков. Манев не заборава да каже збор-два и за јазичните особености на приказните: „Јазикот е сочен, течен и допадлив, зачинет со младешки сленг од денешново време, со духовити решенија, и овозможува полесно восприамање на приказните“. Поетската збирка за деца под наслов „Суво поле“ на Милутин Бебекоски, исто така, е ставена под опсервација во оваа книга на Методи Манев. За неа тој вели дека е „ретко успешна книга со која другарувањето претставува задоволство“. Слични се оценките и за поетската книга за деца на Петко Домазетоски под наслов

„Чудна шара буба мара“ за чии песни се потенцира дека се карактеризираат „со крајна економичност во изразот, со вешто пласирана метафора, но и длабоко осмислена поента“. За збирката „Шарена поплава“, пак, на Македонка Јанчевска, по кусиот преглед на песните, Манев ќе ја даде следната мошне концизна оценка: „Јанчевска покажува високи версификаторски способности. Таа има целосна контрола на стихот, јазикот ѝ е концизен, јасен. Ритмички песните не се секогаш прецизно одредени и варираат од песни со строго одредени ритмички карактеристики до слободен стих, но сите тие песни се одликуваат со музикалност, певливост и динамичност“.

Четвртиот дел од книгата под наслов „Помеѓу сонот и јавето“ содржи шест рецензии на книги кои се занимаваат со литературна критика и со историјата на нашата литература. Станува збор за книгите „Тројцата кружочници“ и „Судбини на откорнатикот“ на Васил Тоциновски, „Метаморфози“ на Науме Радически, „Бајка на животот“ на Јованка Стојановска - Друговац, Збирката од македонски народни песни на Михајло Ѓ. Миладиновиќ и „Музичката традиција во Валандово“ на Мирчо Карамучев. За книгите на Васил Тоциновски се вели дека претставуваат квалитетни научно-истражувачки трудови кои ги дозакружуваат сознанијата за културната и книжевната активност меѓу двете светски војни, а рецензијата за „Метаморфози“ на Науме Радически ја потенцира студијата за младата македонска литература за која Манев вели дека е „една од најкомплетните, ако не и најкомплетна, за генерацијата творци кои се јавија во седумдесеттите и осумдесеттите години“ на минатиот век. Пишувајќи за книгата „Бајка на животот“ на Стојановска - Друговац, Манев не заборава уште еднаш да потенцира дека се ретки ваквите книги и дека „македонската литературна наука има извесен дефицит во систематското проучување на литературата за деца и млади“. Заслужува внимание, секако, и рецензијата на книгата „Македонски народни песни, Збирка на Михајло Ѓ. Миладиновиќ“ приредена од д-р Илија Николиќ. Покрај пофалните зборови за идејата на Друштвото за наука и уметност „Браќа Миладиновци“ од Струга да ги отпечати овие песни, Манев укажува и на една аномалија која е составен дел на збирката. Имено, наместо сите 490 песни колку што содржи збирката на Михајло Ѓ. Миладиновиќ, објавени се 383 народни песни со тоа што се отфрлени варијантите на песните. Покрај ова, како хендикеп за оваа книга Манев го посочува и изоставањето од печат на веќе подготвените прегледи, пописи, регистри и етнографската карта на Македонија. Како последна рецензија во оваа книга на Манев фигурира текстот за монографијата „Музичката традиција во Валандово“ на Мирчо Карамучев. Особено значајно, според Манев, е тоа што таа нуди богата фактографија за музичките случувања во валандовскиот регион.

Некаде на крајот на „Книжевни студии и критики“ е даден и преглед на досегашните активности на перото на Методи Манев. Откако сè ќе се собере и ќе се одземе, ќе се покаже дека Манев има објавено четири романи, исто толку драми, две монографии, една збирка поезија и една збирка раскази, има напишано 10 филмски сценарија, коавтор е во четири поетски збирки, а меморијата на неговиот компјутер мошне грижливо памети уште четири необјавени книги. Кон овој долг список на трудови е приложена и забелешката дека „репресиите што му се вршат

од секаков вид се негов вечен творечки предизвик“. И уште се додава и тоа дека „секому возвраќа со книга“.

Ranko Mladenoski

Defined literary values

Résumé

Ranko Mladenoski in this work dwells on the book "Literary studies and criticisms" of Metodi Manev. In doing so, he will endeavour to extract the basic characteristics of the literary-scientific and critical method and approach of Metodi Manev. He especially emphasizes the ability of Metodi Manev, besides the realising and pointing to facts, to give his own mark almost for any critically analysed work. Specifically dwelling on all 24 articles that the book contains, Mladenoski will indicate that Metodi Manev has a serious approach to the literary explorations and the critical evaluation of his work. He also points to the wide diapason of scientific and critics' interest – from the Macedonian literary past, through the scientific approach to modern authors and works, to an interest for specific authors and works with different genres (poetry for adults, books for children etc.).

(Tatjana Veljanova)